

Neconvertitul

Păstrez cu grijă vechiul meu stetoscop pliabil. Este cadoul de la Nina Semionovna, conducătoarea stagiului de boli interne, primit în ziua absolvirii cursurilor de felcer în lagăr.

Stetoscopul acesta este simbolul și semnul întoarcerii mele la viață, promisiunea libertății, promisiunea eliberării, o promisiune împlinită. De altfel, a fi liber și a trăi în libertate sînt două lucruri diferite. Eu nu am fost niciodată liber, doar am trăit în libertate în anii mei de maturitate. Dar toate acestea au fost mai tîrziu, mult după ziua aceea, cînd am primit cadoul cu o durere cumva ascunsă, cu o tristețe puțin disimulată, de parcă nu mie, ci altcuiva se cuvenea să fie dăruit acel stetoscop, simbolul și semnul victoriei mele celei mai mari, al celui mai mare Succes al meu în Nordul îndepărtat, la hotarul dintre viață și moarte. Simțeam limpede toate acestea – nu știu dacă le înțelegeam, dar, fără îndoială, le simțeam cînd puneam stetoscopul lîngă mine, sub pătura de lagăr învechită, altădată pătură militară pentru două, dacă nu chiar trei generații de soldați, care acum era dată cursanților. Mîngîiam stetoscopul cu degetele mele degerate, și degetele nu înțelegeau dacă e lemn sau fier. Odată, pipăind în propriul sac, am scos stetoscopul în loc de lingură. Iar greșeala aceea avea o semnificație profundă.

Foștii deținuți, pentru care lagărul fusese o experiență ușoară – dacă lagărul poate fi ușor pentru cineva – socotesc că momentul cel mai greu din viața lor e perioada lipsită de drepturi de după eliberarea din lagăr, peregrinările dintr-un loc în altul, cînd nu reușesc nicidecum să atingă un echilibru în viața de zi cu zi, acel echilibru care îi ajutase să supraviețuiască în lagăr. Acești oameni se obișnuiseră cumva cu lagărul, și lagărul se obișnuise cu ei, oferindu-le mîncare, un acoperiș și un loc de muncă. Dar aceste obiceiuri trebuiau schimbate radical. Oamenii își vedeau năruite speranțele, și așa modeste. Medicul Kalembet, care își ispășise cei cinci ani de condamnare, n-a făcut față libertății de după eliberarea din lagăr și, un an mai tîrziu, și-a pus capăt zilelor, lăsînd în urma sa un bilet: „Proștii nu mă lasă să trăiesc“. Dar problema nu erau proștii. Alt medic, doctorul Miller, a încercat pe tot timpul războiului, cu o energie ieșită din comun, să demonstreze că nu este neamț, ci evreu – o striga în gura mare la fiecare colț, în fiecare formular. A mai fost un medic, doctorul Braude, care a mai stat încă trei ani în lagăr din

pricina numelui său de familie. Doctorul Miller știa că destinului nu-i arde de glume. A reușit să demonstreze că nu este neamț și a fost eliberat la termen. Dar după un an de viață liberă, a fost acuzat de cosmopolitism¹. De fapt, încă nu fusese acuzat. Un șef școlit, care citea ziare și urmărea noutățile literare, l-a invitat pe doctorul Miller la o discuție preliminară. Căci ordinul e ordin, iar a ghici „linia“ înaintea ordinului e o mare satisfacție a șefilor instruiți. Ceea ce începe la Centru ajunge neapărat, la timpul potrivit, pînă în Ciukotka, pînă în Indighirka sau Iana, pînă în Kolîma. Doctorul Miller înțelegea bine toate aceste lucruri. În cătunul Arkagala, unde Miller lucra ca doctor, s-a înecat un purcel în fosa septică. Purcelul s-a sufocat în rahat, dar a fost scos afară și a început unul dintre cele mai dure procese: toate organizațiile sociale au luat parte la rezolvarea cazului. Purcelul era liber, așa că vreo sută de șefi și ingineri cu familiile lor cereau ca purcelul să fie dat cantinei angajaților liberi: ar fi fost o raritate: cotlet de porc, sute de cotlete de porc. Celor din conducere le lăsa gura apă. Dar șeful lagărului, Kucerenko, insista ca purcelul să fie vîndut lagărului, și tot lagărul, toată zona a dezbătut cîteva zile soarta purcelului. Toate celelalte au fost date uitării. În așezare aveau loc tot felul de reuniuni ale organizației de partid, ale sindicatului, ale militarilor din detașamentul de pază.

Doctorul Miller, fost *zek*, șeful Secției sanitare a cătunului și a lagărului, trebuia să rezolve această problemă spinoasă. Și doctorul Miller a hotărît să fie dat spre folosință lagărului. S-a întocmit un proces-verbal, în care se menționa că purcelul s-a înecat în rahat, dar poate fi folosit pentru cazanul din lagăr. Erau multe asemenea procese-verbale în Kolîma. Un compot care mirosea a gaz. „Nu este corespunzător pentru vînzare în magazinul cătunului de angajați liberi, dar poate fi spălat și vîndut pentru cazanul din lagăr.“

Doctorul Miller semnase acest proces-verbal referitor la purcel cu o zi înaintea discuției despre cosmopolitism. E doar o cronologie simplă, ceea ce rămîne în memorie ca fiind ceva de importanță vitală, demn de reținut.

După discuția avută cu anchetatorul, Miller nu s-a dus acasă, ci a intrat în zonă, și-a pus halatul, a deschis cabinetul, dulapul, a luat o seringă și și-a injectat în venă o doză de morfină.

1. E vorba de campania antisemită, declanșată de Stalin în 1948, care a culminat cu arestarea celor mai buni medici evrei în perioada „complexului halatelor albe“.

Ce rost are această întreagă istorie despre doctori sinucigași, despre purcelul înecat în dejecții și despre bucuria fără margini a deținuților? Iată care-i rostul.

Pentru noi – pentru mine și pentru alte sute de mii care lucram în lagăre nu ca medici, perioada de după lagăr însemna fericirea deplină, de fiecare zi, de fiecare ceas. Infernul rămas în urmă era atât de înspăimântător încât nici o suferință pricinuită de secțiile speciale, secțiile de cadre, nici o peregrinare, nici o privare de drepturi legată de articolul 39 al sistemului de evidență a populației nu ne putea lipsi de această senzație de fericire, de bucurie, dacă era să comparăm cu ce ne fusese dat să vedem ieri sau alaltăieri.

Pentru cel care frecventa cursurile de felcer era o mare onoare să ajungă să facă practică în Secția de terapie nr. 3, condusă de Nina Semionovna, fost conferențiar al Catedrei de diagnostic și terapie a Institutului de Medicină din Harkov.

Doar două persoane, doi cursanți din treizeci, puteau să facă practica de o lună în Secția de terapie nr. 3.

Practica, observarea directă a pacienților, ah, cât de departe era ea de cărți și de „cursuri“. Din cărți n-ai cum să devii nici felcer, nici doctor.

În Secția nr. 3 urmau să meargă doar doi bărbați: eu și Bokis.

— Doi bărbați? De ce?

Nina Semionovna era o femeie în vîrstă, gîrbovită, cu ochi verzi, căruntă, zbîrcită și rea.

— Doi bărbați? De ce?

— Nina Semionovna urăște femeile.

— Le urăște?

— Ei, nu îi plac. Într-un cuvînt, doi bărbați. Norocoși.

Responsabilul de curs, Muza Dmitrievna, ne-a condus pe mine și pe Bokis în fața ochilor verzi ai Ninei Semionovna.

— Sînteți de mult aici?

— Din '37.

— Eu din '38. Prima dată am fost la Elghen. Am asistat la trei sute de nașteri acolo, dar pînă atunci nu mai moșisem. Apoi a venit războiul. Bărbatul mi-a murit la Kiev. Și doi copii. Băieți. O bombă.

În jurul meu muriseră mai mulți oameni decît în orice luptă. Muriseră fără nici un război, pînă să fie vreun război. Cu toate acestea, durerea e felurită. Ca și fericirea.

Nina Semionovna se așeză pe patul unui pacient și trase pătura la o parte.

— Păi să începem. Luați stetoscopul în mână, puneți-l pe pieptul pacientului și ascultați... Francezii ascultă printr-un prosop. Dar stetoscopul e mai fidel, e cel mai sigur. Eu nu sînt adepta fonendoscopului. Doar doctorii boieroși folosesc așa ceva. Le e lene să se aplece deasupra bolnavului. Stetoscopul însă... Ce vă arăt eu acum n-o să găsiți în nici un manual. Ascultați.

Scheletul învelit în piele executa supus comenzile Ninei Semionovna. Le executa și pe ale mele.

— Ascultați zgomotul acesta, ca de cutie goală, tonalitatea aceasta surdă. Țineți-l minte toată viața, ca și oasele acestea, pielea asta uscată și strălucirea din ochi. Le-ați reținut?

— Da. Pentru toată viața.

— Vă amintiți cum se auzea ieri? Ascultați din nou pacientul. Sunetul s-a schimbat. Descrieți toate acestea și notați-le în istoricul bolii. Cu curaj. Fără să ezitați.

În salon erau douăzeci de bolnavi.

— Acum nu avem pacienți interesanți. Dar ce ați văzut înseamnă foame, foame și iar foame. Așezați-vă la stînga. Aici, în locul meu. Prindeți-l pe bolnav de umeri, cu mîna stîngă. Mai tare, mai tare. Ce se aude?

I-am spus ce se aude.

— Bine. Acum e ora mesei. Duceți-vă, o să vă dea de mîncare la bucătărie.

Rotunjoara Șura, dispecerița, ne-a umplut din belșug farfuriile cu un prînz „de doctor“. Ochii negri ai econoamei îmi zîmbeau, dar păreau să-și zîmbească mai mult sieși, înlăuntrul său.

— Ce s-a întîmplat, Olga Tomasovna?

— A-a, ați observat. Mereu mă gîndesc la altceva. La trecut. La ziua de ieri. Fac tot posibilul să nu văd ziua de azi.

— Păi ziua de azi nu e nici prea bună, nici prea rea.

— Să vă mai pun supă?

— Mai pune.

Mie însă nu-mi ardea de ochii aceia negri. Pentru mine mai important decît orice pe lume era să particip la cursurile Ninei Semionovna, să stăpînesc arta medicală.

Nina Semionovna locuia în secție, într-o cameră, numită „cabină“ în Kolîma. Nimeni, niciodată, în afara stăpînei, nu intra acolo. Doar

ea făcea ordine și mătura. Dacă tot ea spăla și pe jos, nu știu. Dincolo de ușa deschisă se vedeau un pat tare, acoperit neglijent cu o pătură, o noptieră de spital, un taburet și pereții văruiți. Lângă „cabină“ mai era o cămăruță minusculă, doar că ușa ei dădea în salon, nu în tindă. În cabinet se aflau o masă gen birou, două taburete și o canapea.

Aici totul era la fel ca în alte secții, și totuși ceva era diferit: oare fiindcă nu erau flori? Nici în „cabină“, nici în cămăruță, nici în salon. Sau poate de vină era severitatea Ninei Semionovna, chipul ei lipsit de zîmbet? În ochii ei se aprindea, parcă la întâmplare, un foc verde întunecat, ca de smarald. Scînteiau fără legătură cu ce vorbea sau ce făcea. Dar ochii nu trăiau de capul lor, ci împreună cu trăirile și gândurile Ninei Semionovna.

În secție nu exista prietenie, nici măcar prietenia cea mai superficială dintre infirmiere și asistente. Cu toții veneau la muncă, își făceau turele sau gărzile, dar era evident că adevărata viață a angajaților secției a treia de terapie avea loc în baraca femeilor, odată serviciul încheiat, după orele de muncă. De obicei, în spitalele din lagăre, viața adevărată se lipește, se prinde de locul și de programul de muncă – lumea se îndreaptă bucurioasă spre secție ca să scape mai repede de baraca blestemată.

Nu exista prietenie în secția a treia de terapie. Infirmierele și asistentele nu o iubeau pe Nina Semionovna. Doar o respectau. Le era frică. Se temeau de cumplitul Elghen, sovhozul kolîmian, unde femeile deținute munceau și în pădure, și la cîmp.

Toate se temeau, mai puțin Șura, dispecerița:

— Nu e ușor să aduci bărbați aici! spunea Șura aruncînd cu zgomot castroanele spălate în dulap. Dar eu, Slavă Domnului, sînt în luna a cincea. În curînd o să mă trimită la Elghen și o să mă elibereze. În fiecare an sînt eliberate mamele. E singura șansă.

— Nu pe cele cu articolul 58.

— Eu sînt cu punctul 10¹. Pe cei cu 10 îi eliberează. Noi nu sîntem troțkiști. Anul trecut, în locul meu, aici, a lucrat o fată, Katiușa. Bărbatul ei, Fedea, trăiește acum cu mine. Au eliberat-o datorită copilului. A venit să-și ia rămas-bun și Fedea i-a zis: „Ține minte că eu te-am eliberat“. N-a fost nici terminarea condamnării, nici vreo amnistie, nici „procurorul verde“², ci prin propriile sale

1. Propagandă antirevoluționară.

2. Referire la posibilitatea evadării din lagărele din Nord.

eforturi, cele mai sigure... Într-adevăr, el o eliberase. Se pare că o să mă elibereze și pe mine...

Încrezătoare, Șura își arată burta.

— Cu siguranță te-a eliberat.

— Exact. Și o să plec din secția asta blestemată.

— Dar spune-mi, Șura, ce taină se ascunde aici?

— O să vezi și singur. Mai bine să pun de supă medicinală, că mâine e duminică. Chiar dacă Nina Semionovna nu prea gustă petrecherile astea... Dar tot o să ne lase...

Supă „medicinală“ era o supă făcută din medicamente: tot felul de rădăcinoase, concentrat de supă de carne diluat în ser fiziologic – de sare nici nu era nevoie, după cum m-a informat Șura plină de entuziasm... Chisel de afine și de zmeură, de măceșe, clătite.

Toată lumea a fost mulțumită de prânzul „medicinal“. Nina Semionovna și-a terminat porția și s-a ridicat:

— Veniți la mine în birou.

Am intrat.

— Am o carte pentru dumneavoastră.

Nina Semionovna scormoni prin sertarul mesei și scoase o carte care semăna cu un molitvelnic.

— *Evanghelia*?

— Nu, nu e *Evanghelia*, îmi spuse încet Nina Semionovna și ochii ei verzi scînteiară. Nu e *Evanghelia*. E Blok. Luați-o.

Am luat în mînă cu venerație și sfială volumașul gri-închis din colecția de buzunar Biblioteca poetului. Mi-am trecut degetele – cu pielea încă aspră, tumefiată de la degerăturile din mină – peste cotorul cărții, fără să-i simt nici forma, nici grosimea cărții. În ea erau două semne de carte de hîrtie.

— Citiți-mi cu glas tare aceste două poezii. Acolo unde sînt semnele.

— „Tînăra cînta în corul bisericii“. „În odăița albastră de departe“. Odată știam pe de rost aceste versuri.

— Serios? Recitați-le.

Am început să recit, dar brusc am uitat versurile. Memoria mea refuza să le reproducă. Lumea din care venisem la spital se descurca fără versuri. În viața mea fuseseră zile, nu puține, în care nu eram în stare și nici nu voiam să-mi amintesc vreo poezie. Mă bucuram de asta, ca atunci cînd te eliberezi de o povară, inutilă în lupta mea, în etajele inferioare ale vieții, în subsolurile vieții, în haznalele vieții. Acolo versurile nu făceau decît să mă încurce.